

Lunaparkların “Pierre Bourdieu Sosyolojisi” Üzerinden Değerlendirilmesi

Evaluation of Lunaparks on The “Sociology of Pierre Bourdieu”

Meryem AKOĞLAN KOZAK*, Yeşim ARABOĞA**

* ((Sorumlu Yazar) Prof. Dr., Anadolu Üniversitesi, İşletme Fakültesi, Konaklama İşletmeciliği Bölümü, Yunusemre Kampusu, 26470, Eskişehir.

E-posta: mkozak@anadolu.edu.tr

ORCID: 0000-0003-0577-1843

** Öğr. Gör., Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, Turizm ve Seyahat Hizmetleri Bölümü, 43020, Kütahya.

E-posta: yesim.araboga@dpu.edu.tr

ORCID: 0000-0002-6875-8673

MAKALE BİLGİLERİ

Makale İşlem Bilgileri:

Gönderilme tarihi: 26 Ağustos 2020

Düzeltilme: 10 Ekim 2020

Düzeltilme: 4 Aralık 2020

Kabul: 12 Ocak 2021

Anahtar sözcükler: Pierre

Bourdieu'nun sosyolojisi, Lunapark,
Oyun metaforu.

ARTICLE INFO

Article history:

Submitted: 26 August 2020

Resubmitted: 10 October 2020

Resubmitted: 4 December 2020

Accepted: 12 January 2021

Key words: Sociology of Pierre

Bourdieu, Lunaparks, Game metaphor.

ÖZ

Bir rekreasyon alanı ve sunulan eğlencelerin gerçek hayatı simgeleyen bir oyun olması nedeniyle, bu çalışmada lunaparklar *Pierre Bourdieu'nun sosyolojisi* kapsamında değerlendirilmiştir. *Bourdieu'nun sosyolojisi*, habitus, alan ve oyun metaforu yanında sermaye kavramlarını da açıklayan kapsamlı bir kuram olması nedeniyle tercih edilmiştir. Ayrıca bu kuram, güç ve tahakküm ilişkilerinin, alan içerisinde farklı konumlarda bulunan bireylerin farklı çıkarlarının ve alanın kendine ait kurallarının oyun metaforu ile vurgulamaktadır. Böylece, lunaparklardaki eğlence hizmetlerinin ziyaretçi ve çalışan özneleri ile açıklanmasına uygun bir dayanak oluşturacağı düşünülmektedir. Bu çalışmada öncelikle, lunaparkların dünyadaki ve Türkiye'deki tarihi gelişimi ile oyun unsurlarına yer verilmiştir. Sonrasında ise lunaparkların çalışan ve ziyaretçiler bakımından habitusu, sunulan hizmetlerin alanı ve oyun metaforu ile açıklanması ve sermaye boyutunun değerlendirilmesine çalışılmıştır.

ABSTRACT

In this study, lunaparks were evaluated within the scope of the sociology of Pierre Bourdieu, since it is a recreation area and the entertainment offered is a game that symbolizes real life. Bourdieu's sociology was chosen because it is a comprehensive theory that explains the concepts of capital as well as the metaphors of habitus, space and play. In addition, this theory emphasizes the power and domination relations, the different interests of the individuals in different positions in the field and the rules of the field with the metaphor of the game. Thus, it is thought that it will form a suitable basis for explaining entertainment services in amusement parks with visitors and working subjects. In this study, firstly, the game elements are included with the historical development of the lunaparks in the world and in Turkey. Afterwards, it was tried to explain the habitus of the lunaparks in terms of employees and visitors, the area of the services offered and the metaphor of the game and to evaluate the capital dimension.

GİRİŞ

Hızla gelişen kentlerde insanlar şehrin stresli yaşamından kurtulmak, eğlenceli vakit geçirmek ve çalışma sürelerinden artan boş zamanlarını değerlendirebilmek amacıyla farklı aktivitelere yönelmektedir. Bu aktivitelerin yapıldığı çok sayıda rekreasyon alanlarından biri de lunaparklardır. Birer eğlence parkı olan lunaparklar, farklı aktiviteler sunarak, insanların hoşça zaman geçirmeleri, canlanmaları ve dinlenmeleri sağlamaktadır. Eğlence endüstrisinin bir parçası olan

bu alanlar, çok uzun yıllardan bu yana insanların sosyal, kültürel, ruhsal ve fiziksel ihtiyaçlarına karşılık vermektedir. Bireyin mutluluk arayışını canlı tutarak, çocuksu eylemleri içeren çeşitli eğlencelerin gerçekleştirildiği bu mekânlar, her dönem popüler kültürün bir göstergesi olmuştur. Çünkü lunaparklardaki eğlence alanları farklı hedefler doğrultusunda yeniden yapılandırılıp, kurgulanarak zaman sınırlarını aşan, kitlelerin paylaştığı bir unsur haline gelmektedir. Böylece, mekânların günün ihtiyaçlarına göre devamlı güncellenmesi eğlencenin sürekliliğini ve popü-

lerliğini sağlamaktadır (Tellan 2016: 148). Eğlence insanlık tarihi boyunca farklı şekillerde deneyimlenen bir olgu olarak, yoğun bir üretim ve tüketim sürecine konu olmuştur. Bu bağlamda, lunaparklar da bir eğlence üretimi ve tüketiminin yapıldığı mekanlar olarak, boş zaman ihtiyacını karşılayan mekanlar olarak dikkat çekmektedir. Buradaki eğlence aktiviteleri ile insanlar gerçek dünyaya çok benzeyen bir alan ile karşılaşmaktadır. Hem bir şehrin simülasyonu hem de içinde var olan toplumsal ilişkilerin (iş bölümü ve üretim/tüketim faaliyetleriyle çeşitli ekonomik aktivitelerin vb.) simülasyonu ile gerçeğe birebir benzeyen yapay bir dünya ve oyun olarak insanlara sunulmaktadır (Gürhan 2018: 704).

Bu çalışmada, lunaparklar *Pierre Bourdieu'nun sosyolojisi* kapsamında değerlendirilmeye çalışılmaktadır. Bourdieu'nun sosyoloji habitus, alan ve oyun metaforu yanında, sermaye kavramlarını da açıklayan kapsamlı bir kuram olması nedeniyle tercih edilmiştir. Ayrıca bu kuram, güç ve tahakküm ilişkilerini, alan içerisinde farklı konumlarda bulunan bireylerin çıkarlarını oyun metaforu ile vurgulamaktadır (Bourdieu 2006: 32). Böylece, lunaparklardaki (alandaki) eğlence hizmetlerinin ziyaretçi ve çalışan özneleri ile açıklanmasına uygun bir dayanak oluşturacağı düşünülmektedir. Bu bağlamda çalışmada öncelikle, lunaparkların dünyadaki ve Türkiye'deki tarihi gelişimi ile oyun unsurlarına yer verilmiş, sonrasında ise lunaparkların *Pierre Bourdieu'nun sosyolojisi* kapsamında yer alan *habitus, alan ve sermaye* boyutları ile değerlendirilmesine çalışılmıştır.

LUNAPARKLAR

Lunaparklar, boş zaman endüstrisi tarafından kullanılan, özel ekipmanlara ve büyük bütçelere gereksinim gösteren ve içinde çocukların ilgisini çeken eğlence merkezleri olduğu kadar yetişkinlerin de eğlenerek zaman geçirmesini sağlayan mekânlardır (Aktaş 2003: 57). Lunapark ismi ilk olarak 1903'te New York'un Coney Adası'nda açılan bir eğlence parkında (Frederic Thompson & Elmer Dundy's Lunapark) kullanılmıştır. Thompson, burada yüzeyi bu dünyanın olmayan fakat, ayın bir parçası olan metaforik anlamlar

sistemi aracılığıyla herkesi kucaklayan bir lunapark teması sunmaya çalışmıştır. Luna, çeşitli yönlerden farklı bir dünya gibi olma hareketi; lunapark ise yaratılan bir vizyon (ufuk çizgisi) ile sanki hiç bitmeyen bir eğlence günü yaratmaktır (Lukas 1998: 59). Buradaki ay referansı ise Luna'nın en önemli ikonlarından biri olarak parkın "hayali olma", "gibi olma" kimliğinin bir parçası haline gelmiştir. Bu sebeple bu mekanlarda, diğer parklardan (Sea Lion Park, Dreamland, Steeplechase) farklı olarak lunatik bir dünya yaratılması ve sunulması amaçlanmaktadır (Küçüköçlü 2019: 30).

Lunaparklar, bireylerin boş zamanlarını değerlendirebilecekleri alternatif rekreasyon alanları olup, bedensel ve ruhsal yorgunluğun atıldığı ve yenilenmenin en eğlenceli şekilde yapılmasına olanak tanıyan gününbirlik ve açık alan rekreasyon alanlarındandır. Türk Dil Kurumu ise lunaparkları, "içinde farklı oyun ve eğlence yerleri bulunduran alan" olarak tanımlamaktadır. Birer boş zaman ve rekreasyon alanı olan lunaparkların içinde çok sayıda mal ve hizmet üretildiğinden ticari yönünün olduğu da bilinmelidir. Burada, ticari ve ticari olmayan rekreasyonu birbirinden farklı olduğunu belirtmede yarar vardır. Ticari rekreasyon, katılımcıların belli bir ücret karşılığında yararlanabildiği alanlar ve etkinlikleri kapsamaktadır. Eğlence parkları bunun için güzel bir örnektir. Dünyada en bilinen eğlence parkı ABD'de ve Paris'te örnekleri bulunan Disneyland iken Türkiye'de bu tür parkların ilk örneği 1995 yılında İstanbul'da kurulan Tatilya'dır (Tuna 2018: 49). Asıl amacı insanları eğlendirmek olan lunaparkların, diğer eğlence merkezleri gibi bir teknik cihaz kompleksinden oluştuğu da kabul edilmektedir. Bu yönüyle lunaparklar basit bir şehir parkı veya dinlenme alanından daha karmaşıktır (Kruczek 2011: 3-4). Şehir yaşamı ile sosyal alanlara dahil olan lunaparklar, bu parklardan farklı olarak hem eğlenme hem de eğlendirme işlevi bulunmaktadır (Eliuz ve Bayraktar 2016: 60). Eğlenceden sağlanabilecek haz ile bir yandan bireysel düzeyde doyuma ulaşılması gerekmekte, bir yandan da toplumsal düzeyde sosyalleşmenin sağlanması mümkün olabilmektedir. Çoğul, yeniden biçimlendirilebilir, oyunlarla dolu olan lunaparklarda, günlük hayatın sıradan

yapısının popöler költür deneyimlerinin estetikliği ile unutturulduğu bu ticari alanlar insanlara görsel-işitsel-sayısal hizmetleri bütönlöşik bir yapı içerisinde sunmaktadır (Tellan 2016: 150). Lunaparkların oyun materyali ve nesnelerinin oyuncaklar olması, onları diğer eğence ve oyun sektörü kapsamındaki benzerlerinden ayırmaktadır. Bu alanlarda bulunan oyuncaklar, lunaparklarda sunulan eğencenin somut temelini ve oyun biçimini oluşturmaktadır (Küçüköğlu 2019: 7).

Lunaparkların Gelişimi

İsim bakımından İtalyanca kökenli olan lunaparkların tarihçesine bakıldığında Avrupa'da canlı eğencelerin, dansların, ateş oyunlarının, oyuncaklı oyunların ve ilkel korku tünellerinin bulunduğu mutluluk bahçelerine kadar uzandığı görölmektedir (Eliuz ve Bayraktar 2016: 60). Bu bahçeler Orta Çağ'da başlıca Avrupa şehirlerinin kenar mahallelerinde insanların boş zamanlarını geçirmeleri için kurulmuş ve hızlıca yayılmışlardır. Mutluluk bahçeleri ayrıca dans, havai fişekli gösteri, oyun ve eğencelerin başlangıç yeri olarak görölerek günümüz eğence merkezlerinin de yol göstericisi olmaktadır. Mutluluk bahçeleri bazı siyasi sorunlar nedeniyle teker teker kapatılmış ve 18. yüzyıla kadar çok yaygın olan bu bahçelerin sadece birkaç tanesi günümüze kadar gelebilmiştir (Aktaş 2003: 59).

Modern anlamda Sanayi Devrimi sonrasında ortaya çıkan lunaparkların, Avrupa ve dünyanın diğer sanayileşmiş ölkelerinde ortaya çıkması ve yayılması aynı zamanlara denk gelmektedir. Dünyada, Danimarka'nın Klampenborg şehrindeki "Bekken" en eski eğence parkı olma özelliğini taşımaktadır. Bunun yanında, günümüzdeki eğence parklarına benzerliği açısından Avusturya'nın Viyana kentinde 1766 yılında faaliyete giren park bir ilk olarak kayıtlara geçmektedir. Ayrıca, Avrupa'nın Venthor (1842), Kopenhag (1843) ve Blackpool (1868) gibi kentlerinde de faaliyete giren eğence parkları bulunmaktadır. Örneğin, Kopenhag'da açılan bu lunaparkta dünyanın en eski ahşap trenlerinden kabul edilen ve 1914'te ilk seferini gerçekleştiren "roller coaster" günümüzde de faaliyetlerini sürdürmektedir. 1800'lü yılların sonuna doğru Amerika

iç savaşından sonra kentleşmeyle birlikte başlayan sanayileşmeyle beraber eğence endüstrisi de hızla gelişmeye başlamıştır. Amerika'daki elektrikli tramvay şirketlerindeki artışa paralel olarak ulaştırma şirketleri, insanların özellikle hafta sonlarında gezinti araçlarını, kıyı ve nehir vapurlarını kullanmalarını teşvik edebilmek amacıyla tramvay hatlarının sonuna eğence parkları kurulmaya başlanmış ve bu fikir çok beğenildiği için Amerika'nın her yerinde inşa edilmeye başlanmıştır (Aktaş 2003: 59).

Lunaparklar, 1893 yılında Chicago'da açılan World's Colombian Exhibition ile altın çağını yaşamış ve bu gelişme gelecek otuz yıl daha devam etmiştir. Merkezi New York'taki Coney Island olan eğence parkları, İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasına kadar dünyanın birçok yerinde açılmaya devam etmiş ve yeni buluşlarla endüstri desteklenmiştir. İkinci Dünya Savaşı'ndaki büyük kriz, bu sektörde de duraklamaya sebep olmuş fakat savaşın bitimiyle birlikte gelişimini tekrar sürdürmüştür. Eğence parklarının bir diğer dönüm noktası ise Disneyland ve Six Flags'in açılması olmuştur. Açılan bu iki büyük park eğence sektörünün gelişimi için oldukça önemli olmuştur ve bu parklar eski geleneksel anlayışla yapılmış parkların da ayakta kalmasına yardımcı olmuşlardır (Dalkılıç 2017: 15-16).

Türkiye'de ise ilk defa lunapark sözcüğü, 1931 yılında kurulan üçüncü "Yerli Mallar Sergisi'nde" kullanılmış olsa da lunaparkların gelişiminin Anadolu'da bayramlarda kurulan gezici panayırlara kadar dayandığı söylenebilir. Bu gezici panayırlarda elle çevrilen dönme dolaplar ve salıncaklar bulunmaktadır. Bu panayırların benzerleri batıda da "funfair" olarak bulunmaktadır (Yüksel 2012: 74). Bu serginin içinde 1932'de İstanbul Beyoğlu'ndaki Tepebaşı Bahçesinde ve ardından 1933 yılında Büyükdere'de kurulan Lunaparkından da söz edilmektedir. İzmir de 1938 yılında faaliyete geçtiği bilinen lunaparkın, 1936 yılında İzmir Uluslararası Fuarı ve Költür Parkı'nın 1936 yılındaki açılış için fuar alanına gelen Kluski Sirki'nden sonra kurulduğu tahmin edilmektedir (Wood ve Öz 2017: 101). 10 Kasım 1940'a gelindiğinde ise Cumhuriyet Gazetesi'nde İstanbul Valisi Lütfi Kırdar'ın "Taksim-Eminö-

nü gezisi ve Dolmabahçe'ye kadar inen Lunapark Sahasından söz ettiği haberi yazılmıştır. Bu geçen süreçten sonra İstanbul'un çağdaş bir lunaparka kavuşması 1950'li yıllara kadar mümkün olmamıştır (Teoman 2017: 16). Ankara'da ise Gençlik Parkında kurulan lunapark, 1951 yılında Türkiye'ye İstanbul sergisi için gelen gezici bir İtalyan lunaparkının, İstanbul'dan sonra Ankara'ya gelmesiyle açılmıştır. Bu lunaparkta, çarpışan arabalar, perili şato, uçan iskemleler, şeytan yuvası ve kahkahalar sarayı gibi eğlence unsurları bulunmaktaydı. 1952 yılına gelindiğinde üç ay ara ile Atatürk Orman Çiftliği ve Gençlik Parkı'nda iki yeni lunapark kurulmuştur (Küçükkoğlu 2019: 37). Türkiye'de lunapark tarihi hem modern şehir hayatının bir parçası hem de eski zamanların gezi sirk ve panayır kültürünün bir parçası olmaktadır. Bayramlara özgü olan bu eğlence kültürünün akrobatlar, sihirbazlar, fuar, sirk ve vahşi hayvan gösterileri biçiminde kendini göstermesinin yanında, tahta yüzen botları, ilkel çarpışan arabaları ve korku tüneli gibi eğlence kavramlarını da içermektedir (Wood ve Öz 2017: 98). Fakat bu eğlence tarzı günlük yaşamın bütününe yansımamış, dönemsel olarak kalmıştır. Ayrıca, bu eğlence tarzı her zaman her kesimden insanın kullanımına açık olan bir tarza sahip olamamıştır (Küçükkoğlu 2019: 39).

PIERRE BOURDIEU SOSYOLOJİSİ

Toplum, işçi sınıfı ve devlet gibi üst anlatılar olarak yapı ile gündelik deneyim, eğitim ve tek tek bireyler olarak özne arasındaki çelişkiler sosyolojinin ve Bourdieu dönüşümlü sosyolojisinin de odak noktalarından biri olmuştur. Bu sosyoloji, yapı ve özne geriliminden beslenen teorileri reddetmekte ve yapı ile özne arasında karşılıklı bir ilişkiyi ön gören bütünlükçü bir kavrayış sunmaktadır (Bolat 2014: 97). Pierre Bourdieu, yapı ve eylem arasındaki sorunu, ara köprü kurmaya çalışarak açıklayan sosyologlardandır. Bourdieu'nun karşı çıktığı düşüncelerden biri öznenin yapı ve eylem arasındaki denklemden atılmasıdır. Bourdieu eyleyen ve yapı arasında dönüşlü ilişki kurma çabasıyla geliştirdiği habitus, alan ve sermaye kavramları ile özneyi saf dışı bırakmayan bir yapı-eylem kuramı gerçek-

leştirilmeye çalışmaktadır (İlic 2015: 322). Bunun yanında, Bourdieu toplumsal olanı anlamak için özne-nesne, makro-mikro, toplum-birey, pozitivizm-hermeneutik, yapı-birey gibi dualitelerin birleştirilmesinden ziyade aşılması gerektiğine inanmaktadır. Bu ayrımları yapay sorunlar olarak görürken, bunların ötesinde bir teorik ve pratik zemin oluşturmaya çalışır ve bu tür ayrımların toplumsal gerçekliği anlamada yetersiz olduğunu düşünmektedir (Bolat 2014).

Bourdieu'nun sosyolojisinin kavranabilmesi için bakılması gereken ilk uğrak, habitus kavramıdır. Alanı yapılandıran ve alanda yapılan habitus kavramı içinde gerçekleştiği ve dönüştüğü alan kavramını bu sosyolojinin ikinci uğrak yeridir. Burada alan kavramı oyun metaforu ile açıklanmakta, alana bireysel iradeden ve bilinçten bağımsız nesnel ilişkiler ağı olarak tanımlanmaktadır. "Eğitim alanı", "siyaset alanı", "ekonomi alanı" gibi birbirinden özerk birçok alana işaret eden kurama göre alanlar arasında ilişkiler olsa da sıkı bir belirlenmiş ilişkiden söz edilemez. Alandaki ilişkiler, alanının özgün sermayesinin dağılımı doğrultusunda alanda konumlanan oyuncuları arasında gerçekleşir. Buradaki sermaye sadece ekonomik güç değil aynı zamanda, kültürel sermaye ve kültürel sermayedir (Bolat 2014: 98). İlerleyen bölümlerde bu sosyolojinin farklı uğrakları, detaylı olarak lunapark ile ilişkilendirerek açıklanmaktadır.

Habitus

Bir tutumlar dizisi ve bedenleşmiş toplumsallık olan habitus, belirli bir dünyayı var eden kavramdır. Habitus hem tarihin ve nesnel yapıların sonucu hem de tarihsel bir inşa yaratan pratiklerin bütünüdür. Habitus geçmişin ve bugünün bilgisini bünyesinde taşıyan yani şimdiki zamanda yaşayan bir tarihi içeren bunun yanında kendisini yeniden yapılandırarak geleceği oluşturan bir yapıdır. Habitus hem bir ruh hali hem de bedensel bir varlık halidir. Bireysel düzeyde bir kişinin biyolojisi ve biyografisi ile bir alışkanlık kazanabilir ya da kişi ait olduğu herhangi bir grubun kolektif tarihi tarafından da şekillenebilmektedir (Delamont ve Stephens 2008: 59). Habitus, kişinin eylemlerini etkileyen düzenidir, hatta ki-

şinin kendini taşıma veya yürüme şekli gibi fiziksel tavrında da ortaya çıkabilir. Habitus, üretim koşullarının bilgisinden ürün bilgisine basit ve mekanik olarak hareket edemeyecek şekilde bir tür dönüştürme makinesidir (Reay 2004: 433). Bu bağlamda bireylerin habitusları ve eylemleri toplumsal konumları ile ilişkili olmakta, kökeninde toplumsal eşişsizlik yatmaktadır. Habitus iktidarın ve sınıfların varlığıyla yapılanan bir toplum içerisindeki sistematik eşişsizliklerle bağlantılı olmakta ve kişilerin habitusu bu eşişsizliklerden oluşmaktadır (Bolat 2014: 97; İlic 2015: 323).

Habitusun işleyişi, bireyin ait olduğu kültürel gruplara aşına olmayan belirli uygulamaları düzenli olarak dışlamasıyla gerçekleşmektedir. Habitusu oluşturan eğilimler, bireyin önceki yaşam deneyimlerini çerçeveleyen fırsat ve kısıtlamaların ürünü olarak görülmektedir. Bunlar: nesnel koşullara yazılan olasılıklar ve imkansızlıklar, özgürlükler ve zorunluluklar, fırsatlar ve yasaklarla kalıcı olarak aşılanırlar. Aslında, öznelin objektifliği olarak adlandırılan alışkanlıklar seti kendi içinde nesnel bir yapı olarak anlaşılmalıdır (Reay 2004: 433). Habitus, kişilerin bir eylemi gerçekleştirirken hesaplamadan yaptığı, toplumda kendisini kabul ettirebilmek için pratiğe döktüğu ve toplumun kendisinden beklediğinin dışında bir şey yapmama eğiliminde olmasını içeren bir gerçekeklikler setidir. Habitus bu şekliyle kişiye “kim olsa aynı şeyi yapardı” mantığıyla hareket etme yetisi sağlayan bir yatkınlıklar bütünüdür. Bu da kişiyi hem psikolojik hem de biyolojik olarak oyunu oynayabilecek şekle gelmesini sağlamaktadır (Görgün Baran ve Özsöz 2013: 10). Ayrıca, bireyin bir davranışi ya da eylemi nasıl sergileyeceğini bildiği fakat bunu neden yaptığını açıklayamadığı durumlarda habitus kavramı içerisinde değerlendirilmektedir. Bu durum kişinin sosyalleşme aşamaları ile açıklanmaktadır ve değerlişik durumlar içerisinde farklı stratejiler geliştirdiği kabulünü yansıtmaktadır (Baltacı 2018: 8). Bir eğlence alanı olan lunaparklardaki güc ilişkileri ve buna bağlı olarak geliştirilen stratejiler alanda yer alan faillerin hangi gruba dahil olduğu ile belirlenebilir. Alanda farklı bir konuma sahip olan eğlence firmaları hangi konumda oldukları ve kendilerinin ve ürünlerinin algılan-

ma ve değerlendirilme şekline göre bir habitus oluşturmaktadır. Nitekim, bu firmaları alanda oyunu oynamaya değer kılan asıl *Illusio* (çıkarcı) sağlayacakları kârdır. Bu açıdan bu *illusio*'ya ulaşabilmek amacıyla farklı stratejiler geliştirilmektedir. Bu stratejiler ürün çeşitlendirme, fiyat düşürme, yeni teknolojik aletleri tüketicisinin kullanımına sunma şeklinde ortaya çıkabilmektedir. Bunun yanında, reklam ve tanıtım çabaları da bir strateji çeşidi olmaktadır. Bu stratejilerin büyük çoğunluğu alana daha çok ziyaretçinin çekilmesi, eğlendirici bir kullanım katması, ziyaretçilerin farkına varmadan para harcamasının sağlanması amacıyla yapılmaktadır (Baltacı 2014: 98).

Alan içerisinde fail olarak bulunan kullanıcılar, diğer bir ifadeyle ziyaretçiler için habitus, firma ya da çalışanlara göre daha farklı bir açıdan ele alınabilmektedir. Alan içerisindeki sermaye gereği lunaparklarda gerçekek ile gerçekek olmayan arasındaki fark (üst gerçekeklik) belirginliğini kaybetmektedir. Üst gerçekeklikte benzetim yapıları lunaparklarda olduğu gibi düşsel dünyalar yaratılarak gerçekek olarak gösterilmektedir. Gerçekekğin simülasyonuna dayanan lunaparklarda gerçekeklikten uzaklaşılarak gerçekek taklit edilmektedir. Ziyaretçisi için görüntüde bir rahatlama ve dinginlik alanı olan bu kurmaca mekân içerisinde insanlar oyundan oyuna koşturmakta, bu süre içerisinde zaman ve mekânı kendileştirmeye çalışırken çözülmektedir. Birey, bu lunapark alanı içerisinde hem aktör hem de faile dönüşebilmektedir (Eliuz ve Bayraktar 2016: 61). Diğer eğlence ve dinginlik alanları gibi lunaparklarda tüketimin maddi refahla şekillendiği bireylerin özgün kimliklerini soyut tüketim nesnelere aracılığı ile özgürce inşa etmektedirler (Bianchi 2009: 495). Boş zamanın tüketimine eğlence yoluyla katkı veren lunaparklarda zaman tüketimi içerisinde gerçekekleştirilen aktivitelerde daima yeni bir deneyim sunmaktadır. Lunaparklarda harcanan zaman birey için sınırlı bir zaman dilimine denk düşmekte ve birey bu alanın sınırlı zamanından yararlanabilmektedir. Oysa bu hayal dünyası, süresiz bir dünyaya dayanabilse birey sonsuz zevklerini karşılamak için burada kaybolabilmektedir. Birey bu hayal dünyasına girdiğinde ona açılan eğlencenin özgürlük kapısı sandığının aksine

gerçekleşir çünkü bireyin tüketim kalıpları ve davranışları endüstri tarafından belirlenmektedir. Eğlence parkı tarihinden itibaren bireye endüstri tarafından dayatılan kalıplarla buradaki faillerin (ziyaretçilerin) sahip olduğu bir habitus oluşmuştur. Birey bu alana girdiğinde her bir oyuncak için ayrı ayrı para ödeyeceğini bilmekte ve endüstrinin şekillendirdiği kişisel tercihlerine göre oyuncaklar arasında seçim yapabilmektedir. Lunapark alanında tek bir eğlence tarzından söz etmek mümkün değildir. Burada her ziyaretçinin tercihine bırakılan onu kendi dünyasına alan farklı farklı oyuncaklar bulunmaktadır. Bunların tercih edilmesini ise kişilerin geçmişten günümüze kadar şekillenen habitusları belirlemektedir. Alandaki bireylerin geçmiş pratikleri, deneyimleri, kültürel yapıları ve donanımları yani habitusları oyuncakların seçiminde etkili olmaktadır (Eliuz ve Bayraktar 2016: 64). Bu sebeple, yaşam pratiklerinin her alanında etkisini gösteren habitus lunaparklardaki eğlence anlayışına da etki etmektedir. Ancak toplumun tamamen homojen yapıda olmaması durumu kendini lunaparklar çerçevesinde de göstermektedir. Lunapark içerisinde aktör olarak bulunan ziyaretçilerin sosyal statüleri, yaş, meslek, cinsiyet gibi farklı özelliklerine göre kişiler farklı habituslara sahip olmaktadır.

Alan

Bourdieu'ya (1997: 76) göre alan, "üreticilerin özelliklerinin üretim ilişkileri içindeki konumlarına göre, nesnel ilişkilerin belli bir uzamında işgal ettikleri yer tarafından belirlendiği bir evren"dir. Alan sınıf ve güç ilişkilerinin etkileşim içerisinde olduğu ve toplumsal gerçekliğin bir yaratım merkezi olarak konumlanmaktadır. Alan içerisinde gücü elde etmek için gerçekleştirilen ve devamlı olarak şekil değiştiren bir mücadele söz konusu olmaktadır. Bu alanda kazanan tarafın sürekli değiştiği farklı ve değişik konumlar bulunmaktadır (Bolat 2014: 98). Bir mücadele arenası olan alanı Bourdieu içerisinde bulunan eyleyenlerin farklı amaçlar için değişik yöntemlerle çatıştıkları ve böylece alanın yapısının korunması ya da dönüştürülmesine katkıda buldukları bir yer olarak düşünmektedir (Bourdieu

1995: 55). Alanlar, uygulamaların gerçekleştiği sosyal bağlamlardır. Bir pozisyon ağına, ajanların bireysel stratejileri gerçekleştirdiği, oyunun alandaki gücü elinde tutmak için en değerli belirli sermaye seti tarafından tanımlanan kurallarına göre oynadığı ve bu şekilde açıkça yeniden ürettiği bir oyun alanına karşılık gelirler. Bütün alanlar içerisinde bireyler arasındaki tahakküm ilişkilerine sahne olan bir mücadele bulunmaktadır. Alandaki tahakküm eden kişiler alanın kurallarını bilen tahakküm edilen kişiler ise alanın kurallarını bilmeyen, alandan dışlanan ve yukarıdan bakılan kişilerdir. Her alanın sahip olduğu sınır o alanın mantığı çerçevesinde belirlenmektedir. Bu sınırlar genellikle farklı kişileri dışlama eğilimindedir ve yazılı olmayan kurullarla belirlenen soyut bir aidiyet tanımı bulunmaktadır (Görgün Baran ve Özsöz 2013: 7).

Sosyal yaşamın birçok yönünü, Pierre Bourdieu, alan olarak adlandırılan nesnel yapılar içine yerleştirir ve alanı konumlar arasındaki ilişkilerle bağlar. Toplumu ise bir bütün olarak tahakküm ilişkilerine göre yapılandırılmış bir alan olarak görür. Ekonomik, sosyal, kültürel ve sembolik olarak değerlendirilen bütün alanlar, genel alanın altında karşılıklı olarak birbirleri ile kurdukları ilişki içinde sistemleşmişlerdir ve aralarında sıkı bir bağlantı vardır. Ancak, burada toplumun içerisinde yer alan alanları birbirinden keskin hatlarla ayırmak mümkün değildir. Bu alanların kendine göre yasaları bulunmakta ve burada yapılacak hareketleri alan yasaları belirlemektedir. Alanlar içerisinde herhangi bir analiz yaparken alanın yapısal özelliklerini, alandaki güç dengesini, alanın yönetimine hâkim olanları, alanı yönetmeye talip olanları doğru bir şekilde tespit etmek doğruya ulaşmak açısından önemlidir. Bunun yanında, alanın kültürel ve *ekonomik sermaye* döngüsünü göz önünde bulundurmak da diğer hususlar kadar önemli olmaktadır. Ayrıca, her alan içerisinde failer bulunmakta ve bu failer oyunun nasıl oynanacağını bilmektedirler. Oyunun oynanma şekline yönelik olan bu bilgilerini ise alan içerisindeki eylemler sonucunda kazandıkları tecrübelerle edinirler (Peillon 1998: 215).

Oyun metaforunda bir oyun içerisinde oyuncular, oyuncuların sahip olduğu yatırımlar, çı-

karlar, stratejiler, yazılı olmayan kurallar ve kartlar bulunmaktadır. Oyuncular, toplumdaki eyleyicileri yani toplumun kendisini, yatırımlar oyuncuların elinde bulundurduğu farklı sermaye parçalarını ve asıl sermayeleri olan kartlarını, alan oyunun oynandığı ve içindeki güç ağırlığına göre kaybetme ve kazanma şansının değiştiği yeri ve son olarak oyun içinde geliştirilen stratejiler ise habitusa yani süreç içerisinde şekillenen yetkinlikleri temsil etmektedir. Oyun metaforunda Bourdieu, oyunun oynandığı yer olan alanın oyuncular arasındaki güç ilişkileri tarafından yapılandığı ileri sürmektedir. Bu alandaki her failin elinde bulundurduğu sermaye türü onun alan içindeki gücünü belirlemektedir. Alana girmek için faillerin kabul etmek zorunda oldukları kurallar bulunmaktadır (Bolat 2014). Alandaki oyunun oynanmaya değer olduğu inancını ve o oyundan elde edilecek çıkarılara bağlıdır. Çıkarlar ya da kazanılacak değerler oyuna katılıp katılmama da önemlidir. Oyuna dahil olduktan sonra sonuca ulaşmak için öğrenilen davranış kalıpları bireylerin bir yetkinlikler bütünü oluşturmasına ise habitus adı verilmektedir. Bourdieu'ya göre habitus ve alan arasında ontolojik bir suç ortaklığı bulunmaktadır. Daha açık bir ifadeyle, alan habitusu yapılandırma eğilimindeyken, habitusta alanı yapılandırmaktadır (Duran ve Ekici 2018: 975-976).

Oyun, kişilerin gönüllü olarak girdiği fakat emredici kuralları çerçevesinde sınırları belirlenmiş bir mekân ve belirli süreli bir zaman diliminde gerçekteştirilen hem mutluluk hem de gerilim duygusunu taşıyarak alişılmış hayattan farklı bir yaşama geçme fikrinin eşlik ettiği eylem bütünüdür (Bolat 2014:98). Oyunu gerçekte hayattan ayıran en önemli unsur onun bir mekân ve bir süre içerisinde gerçekteşmiş olmasıdır. Gerçekte dünya içerisinde kurmaca bir mekân olarak tasarlanan oyun alanları da özünde gerçekte hayatın temsillerini barındırmaktadır. Zira oyun adıyla karşılaşılan birçok aktivite ya da gösteride eski törenlere ya da zamanının pratikleri bulunmaktadır. Bunlar zaman içerisinde ciddiyetini kaybederek bir eğlence aracına dönüşmüştür (Sormaz 2010: 78). Örneğin, lunaparklar içerisinde dans eden bir kadın temsili olarak balerin, eski bir savaş

oyununun yansıması olan atlıkarınca, dalgalı bir denizde savrulan bir geminin simülasyonu olan gondol ya da trafikteki kötü bir deneyim olan çarpışmayı temsil eden çarpışan arabalar vb. birçok örneğinde olduğu gibi bu alandaki her bir oluşumda gerçekte hayattan ya da geçmiş zamanlardan bir benzerlik görölmektedir.

Lunaparklar eğlence amaçlı kurulan diğer rekreasyon alanlardan farklı olarak teknolojik anlamda yoğun nesnelere kullanıldığı alanlardır. Bu alanda kullanılan makinelerin kullanımı ve yeniliğe olan bağımlılığı boş zamanların meta-laştırılmasında da etkili olmuştur (Mohun 2001: 295). Bu alandaki serbest zaman etkinliği olan eğlence araçları, bir tüketim nesnesine dönüştürölmekte ve ekonomik bir faaliyet yaratılmaktadır. Hem yatırım hem de üretim olarak büyük bütçelerin harcandığı bu alanlar büyük ölçekli sahalara kurulmaktadır. Örneğin, Paris Disneyland 4.800 dönümlük bir alan üzerine 2,3 Milyar ABD Doları bütçe kullanılarak kurulmuş ve içinde 12.000 personelin çalıştığı devasa mekanlardır. Eğlence parkları içerisinde bir alt alan olarak değerlendirilen lunaparklar, genel alan içindeki tema parklar, Aquaparklar ve buna benzer içeriklere sahip olan birçok eğlence alanı ile mücadele içerisindeydir. Lunaparklar içerisinde ayrıca, çalışanlar ve ziyaretçilerin de kendi mücadelelerini verdikleri görölmektedir. Burada, sermaye sahibi kendi arenasında daha fazla gelir ve kâr etmeye çalışmakta, çalışanlar buldukları arenada kendi gelirini artırmaya çalışmakta ve ziyaretçiler ise eğlenerek bir haz elde etmek istemektedirler (Gottdiener 1982: 139). Bu alana giren bütün unsurlar (failer) kendi arenasının yasalarına göre hareket etmek zorundadır. Alanda tahakküm gücünü elinde bulunduranlar kendi konumlarından yola çıkarak bir konum ağı oluşturmakta ve alandaki diğer aktörlerin kontrolünü sağlayabilecekleri, oluşturdukları şartları koruyup geliştirebilecekleri farklı stratejiler geliştirmektedirler (Baltacı 2018: 9). Hem bir tahakküm hem de bir oyun alanı olan lunaparklar kendi yapısına uygun soyut bir aidiyet duygusu da oluşturmaktadır. Lunaparklardaki oyunların tahakküm alanı oyuncakların kendisidir. Lunaparklarda her nesne her hareket bir oyuna dönüşebilmektedir. Ancak lunapark alanındaki oyun-

cakların bütün ziyaretçilerine aynı tarzda oyun oynama biçimini dayattığı görülmektedir. Çarpışa arabalar gibi bazı örnekler haricinde lunapark oyuncakları sürülmez ve sadece binilir. Oyunu başlatan ziyaretçi değil makineleri yöneten kişilerdir. Bu alandaki oyuncaklar ziyaretçinin eline alınamaz, ziyaretçi tarafından evirilip çevrilemez, tam tersi olarak bir makine olan oyuncaklar ziyaretçiyi evirip çevirir, sallar, döndürür ya da zıplatır. Oyuncu yani ziyaretçi oyuncakların içinde oyunun başlamasını beklediği gibi bitmesini de beklemektedir. Zira oyuncu istediği zaman oyunu başlatıp istediği zaman sonlandıramamaktadır.

Sermaye

Oyun metaforunda önemli bir unsur olarak ortaya çıkan diğer unsur ise sermayedir. Bir alanda hem mücadele nesnesi hem de uğruna mücadele edilen, onu elinde tutana bir iktidar sağlayan ya da tahakküm olanağı veren ve alanda var olmayı sağlayan şey olarak tanımlanmaktadır (Yüce 2007: 49). Alanlar sermayenin miktarına ve şekline göre göre hâkim konumların yapılanmış mekanlarıdır. Bu sebeple, bir alanın yapısını o alana özgü sermaye türlerinin hacmi ve dağılım şekli belirlemektedir. Fakat alan içerisinde bir şeyin sermaye olarak varlığından söz edebilmek için bir güç ilişkisine dönüşmesi, yani mücadele nesnelere haline gelmesi gerekmektedir. Bourdieu'nun sosyolojik anlayışında bir toplumun egemen güçlerine göre bir mücadele yaşanan bu alanlarda başrol oynayan tek unsurun ekonomik sermaye olmadığı vurgulanmaktadır. Bu alanlarda hakimiyet çabası sırasında elde edilmeye çalışılan ekonomik, toplumsal (sosyal), kültürel ve simgesel sermaye tiplerinin olduğunu belirtmektedir. Sermayeler arasında bir hiyerarşi bulunur ve bu hiyerarşiyi alanın yapısı belirlemektedir. Yani, alanın yapısına göre bir sermaye türü en altta ya da en üstte olabilmektedir. Bourdieu (1989: 17) eyleyenlerin, öncelikle sermayenin toplam hacmine göre, sonrasında ise kendi sermaye yapılarına göre genel bir sosyal uzama dağıldığından bahsetmektedir (Bolat 2014: 98; Başdaner 2018: 94).

Ekonomik sermaye; salt ekonomik kaynaklara sahip olmak anlamına gelmektedir. Bu sermaye

türü bireylerin mülkiyet sahipliğini ve gelirini ifade ederken aynı zamanda ekonomik olan nesnelere diğer pratiklerle ilişkisi bağlamında da kullanılmaktadır. Bourdieu'ya göre ekonomik olan nesnelere ekonomik olmayan nesnelere bağımsız ve kopuk bir sermaye türü değildir (Görgün Baran ve Özsoz 2013: 12). *Kültürel sermaye*, alandaki bireylerin doğumundan başlayarak eğitim ve aile yapıları başta olmak üzere sosyal yaşamı boyunca edindiği pratiklerle pekiştirdiği tüm donanımını ifade etmektedir. Aynı zamanda kültürel sermaye toplumsal uzamdaki bireylerin konumlarını ekonomik sermaye ile belirleyen bir sermaye türüdür (Kaplan ve Yardımcıoğlu 2018: 619). Kültürel sermaye, bireylerin eğitimsel niteliğinden, uyumlu tavır ve tarzlarından ya da ilgisini çeken ürün ve nesnelere hükmedilmesinden anlaşılabilen bir formdur. Sosyal (toplumsal) sermaye, toplumsal uzamdaki bireylerin sahip oldukları bir unsurdur. Sosyal sermaye kişilerin devamlı bir ilişkiler ağına ve karşılıklı ilişkilere sahip olması sebebiyle gerçek ve potansiyel kaynakların toplamı olarak belirtmektedir (Kaplan ve Yardımcıoğlu 2018: 619). Simgesel sermaye ise, bireyin görülmesi, kabul edilmesi ve tanınmasını sağlayan algı ve değerlendirme kategorilerine sahip olanlar tarafından algılanarak, simgesel anlamda etkili hale gelen, zenginlik, savasçılık, fiziksel güç gibi özelliklerdir. Simgesel sermaye bireylerin geçmiş alışkanlıkları ile oluşmaktadır ve kültürel sermaye ile birleşmesiyle habitusu oluşturmaktadır (Baltacı 2018: 12).

Lunapark alanı içerisindeki oyuncakların şekilleri, oyun uzamında kapladıkları yerler, geometrik yörüngelerinin devinimleri ve bedensel ritimleri ile buradaki oyun tarzını farklı oyun formlarından ayırmakta ve başka manzaralardan ayrı bir kent silueti çizmektedir (Küçüköğlü 2019: 87). Lunaparklara bakıldığında, sermaye unsurlarını diğer alanlardan belirgin bir şekilde ayıran ışıklar ve renkler olduğu görülür. Işıklar bu alanın büyümlü bir hal almasını sağlamaktadır. Alandaki en önemli ekonomik sermaye unsurlarından olan oyuncaklar da ışıklarla birlikte bir sosyal düzen üzerinde hakimiyet kurmakta ve buradaki nesnel unsurların işgali altında bireyler yaşamaya çalışmaktadır. Bu alandaki yapılar, renkler ve ışıklar ile insanlar kitleler halinde buraya çekilmeye ça-

lışılmaktadır. Işık, karanlık ve aydınlık, görünen ve görünmeyen, belirsiz ve belirgin bağıntıları içerisinde bu düzende hakim bir diğer unsur ise gölgelerdir (Eliuz ve Bayraktar 2016: 62). Bir lunapark ziyaretçisi için bu unsurların algılanma tarzı bireylerin kültürel sermayesine bağlı olarak farklı toplumsal konumlara karşılık gelmektedir. Algılamadaki farklılıklar bireylerin kültürel sermayelerinin eşitsiz bir şekilde dağılmasından kaynaklanmaktadır.

Lunapark alanındaki nesnel unsurların yanında eğlence endüstrisinin sağladığı hizmetler yüksek düzeyde sembolik özelliklere sahip olmaktadır. Temel anlamda bu endüstride satın alınan ürünlerde somut ve soyut nitelikler i içe geçmiştir. Bir eğlence ürünü ne imalat sanayisindeki ürünler gibi maddi nitelik taşımakta ne de bir müzik sanatı gibi yüksek düzeyde bir kültürel içerik bulunmaktadır. Buna istinaden eğlence endüstrisinde üretilen ürünlerin sembolik özelliklere sahip ürün ve hizmetlerden oluştuğu söylenebilir. Bu sebeple, lunaparkta somut nitelik gösteren ve ekonomik sermaye unsuru olan ürünler olmasına rağmen satın alınan şey aslında deneyimdir ve bu da ziyaretçilerin kazanımlarına veya edinimlerine denk gelmektedir. Lunapark alanı içerisinde bir diğer sermaye unsuru ise çalışanlardır. Bu eğlence hizmetinin sunulmasında çalışanlar ve ziyaretçiler çoğu zaman bir etkileşim içerisine girmektedirler ve alanın cazibesini diğer içeriklerden farklı kılmaktadır. Zira alışanlar lunaparkın pasif bir içeriği değildir ve lunaparkların imajının oluşturulması sürecini inşa etmek zorunda oldukları için burada rolünü oynayan failler olarak grlmektedir. Buradaki alışanlar da eğlence sektörünün onlara atfettiği kimlikler ile hizmetin bir parçası haline gelerek ticarileşmektedir (Başdaner 2018: 127).

Lunaparklara sermaye açısından bakıldığında ekonomik sermayeye sahip olan ve tahakkümde bulunan aktör, lunapark yatırımını gerçekleştiren yani alanın mülkiyet hakkını elinde tutan sahibidir. Ekonomik sermayeye bir diğer sahip olan aktör ise bu alanın ziyaretileridir. Özellikle, ziyaretçilerin ekonomik sermayeleri ile birlikte yaşamları boyunca edindikleri pratiklerle kendilerine bir eğlence tarzı sağlayan ve onun alandaki

konumunu belirleyen kültürel sermayesidir. Bu alanda kurulan ilişkiler çalışan- ziyaretçi, lunapark sahibi- çalışan etkileşimi ise sosyal sermayeyi simgelemektedir. Ayrıca, ziyaretçilerin eğlenceye katılmak için aldıkları biletler, bir yarışmadan kazanılan ödüller, çalışanların zaman içerisinde aldıkları unvanlar ise lunapark alanındaki simgesel sermayeyi oluşturmaktadır.

SONUÇ VE DEğerLENDİRME

İktisadi bir alanın alt endüstrilerinden olan lunaparklar, maddi bir kazanç sağlamak üzere kurulmuş ve bu alana ziyaretisini bir hayal dünyasına eğlence ve oyun temasıyla çekmeye çalışan rekreasyon alanlardır. Lunaparklar ayrıca, bir ticari alan ve teknoloji alan da olabilmektedir. Başlangıçta sadece eğlence ve rekreasyon amaçları ile yapılan boş zaman faaliyetleri, zamanla günlük hayatın bir parçası haline gelerek bir habitusa (alışkanlığa) veya deneyime dönüşmektedir (Fromm 2012: 133). Bu yerleşimler birer günlük pratik olan eğlence ve oyunlara da yansımakta ve zamanla o insanların habitusunu temsil eder hale gelmektedir. nemli bir oyun ve oyuncak alanı olan lunaparkların da evrensel bir deneyim ve alışkanlık birikiminin sonucu olduğu söylenebilir mi? Akla gelen bu soruya cevap ararken, Bourdieu'nun sosyolojisi kapsamında yer alan habitus, alan ve sermaye unsurlarının bu soru kapsamında tartışılmasına karar verilmiştir. Bakıldığında, bir eğlence temasıyla lunaparklar boş zaman, dinlenme, tatil gibi kavramlar gündelik hayatın oyun ile geçirilen zamanına denk gelmektedir. Üstelik bu alanlar her yaş grubundan insanı ağırlayan ve her birine ayrı ayrı hitap eden oyun uzamları ile bir zaman geçirme pratiğine yani eğlence habitusuna dönüşmektedir. Lunaparklar, oyuncaklar, renkler ve ışıklar ile ayrı bir kent havasına bürünen bu alan hem bir toplanma ve buluşma yeri, hem de farklı kültürel imgelelerin dönüştüğü ve yeniden retildeği bir alandır. Birey bu alanda kendini tanıyarak, potansiyelini test ederek ve ilgilerini ortaya çıkararak bir yatkınlıklar bütünü yani habitusunu oluşturmaktadır. Bu sebeple lunaparklar hem meknsal konumu hem de alandaki faillerin farklılığından kaynaklanan farklı stratejilerin ve habitusların oluş-

tuğu alanlar olmaktadır.

Alan, bu teoride oyun metaforu ile açıklanmakta ve alanın kurallarının bireyleri ve onların davranışlarını kısıtlaması arasında bir analogi kurulmaktadır. Oyunun kurallarını değişmez ve sabit olması lunaparklar gibi üretilmiş alanlarda da görülmektedir. Ancak yapılan etkinliğin türüne göre bu kurallar yazılı (spor müsabakalarında olduğu gibi) veya yazılı olmayan şeklindedir (Pilavcı 2014: 8). Birey bu alana girerken herhangi bir ücret ödemeyeceğini fakat eğlencenin asıl unsuru olan oyuncaklara binerken ayrı ayrı ücret ödeyeceğini, tercih ettiği oyuncağa göre vücudunda farklı etkileşimler yaratılacağını, bu oyuncağın türüne göre çeşitli riskler barındırdığını bilmekte (Mohun 2001; Braksiek ve Roberts 2002) ve oyununu bu kurallar çerçevesinde sürdürmektedir. Bu alanda üretilen hizmetler, toplumsal uzamda farklı konumda bulunan bireylerin beğeni tercihlerine göre tatmin edilmesini sağlamak ve bireyleri sınıflandıran bir sembol rolü üstlenerek bu sosyal sınıflar arasındaki ayırım stratejilerine katılmaktadırlar. Nihayetinde ise üretim alanı ve tüketim alanında bulunan bireylerin konumları arasındaki mütekaabiliyet, faillelerin esas niyetlerinin dışında iki alandaki konumların hizmetler ve beğeniler üzerinden birbirine denk gelmesine bağlı olmaktadır (Başdaner 2018: 115).

Lunaparklar, çalışanlar ve araçların tasarımı vb. yanında dışarda önemli bir fiziksel ve kültürel (insani) çevresinin olduğu görülür. Başka bir ifadeyle, var olan eğlence mekânı içsel ve dışsal bu faktörleri ile tam olarak bir alanı temsil etmektedir. Bu alanın bir endüstri olduğu ve eğlence üretildiği göz önüne alındığında ise kaçınılmaz olarak sermaye gibi ekonomik unsurlar ön plana çıkmaktadır. Her üretim alanında olduğu gibi lunaparklardaki aktivitelerin gerçekleştirilmesinde de bazı sermaye unsurları söz konusudur. Mülkiyet, kazanç ve emek gibi bilinen ekonomik sermaye faktörleri yanında, bu alanı ayrıcalıklı kılan materyallerin görünümü, renkleri ve şekli olmaktadır. Örneğin, çocuklara ithafen hazırlanmış atlıkarınca, uçan araba ve benzer yapıda ancak farklı formda olan oyuncağlar ile yetişkinler için hazırlanmış kamikaze, hız treni, bale-

rin gibi farklı eğlence anlayışı sunan oyuncağlar ile bunların ayrılmaz parçası olan renkler ve ışıklar, sosyal sınıflar üzerindeki farklı etkilerini sunmaktadır. Lunaparkların üretim yönünü firmalar oluştururken, firmalar arasındaki güç dengesini sahip olunan sermayenin hacmi ve yapısı belirlemektedir. Bir iktisadi alan olan lunaparklarda sermaye, yine öncelikli olarak ekonomi açısından ele alınmaktadır. Bourdieu'nun bahsettiği kültürel ve toplumsal sermaye türü burada da varlığını sürdürmektedir. Ayrıca, teknolojik, ticari ve hukuki sermayelere de bakılmalıdır. Lunapark alanına tüketim yönünden odaklanınca, ziyaretçiler esas unsur olmaktadır. Firmalar üretim alanında kendi mücadelesini verirken ziyaretçiler de tüketim alanında mücadele vermektedir. Bu alanda, ziyaretçilerde ellerinde birçok farklı sermaye tutmakta ve ellerindeki sermayenin yapısına ve hacmine göre bir güç alanı oluşturmaktadır. Ziyaretçilerin pratiklerine etki eden toplumsal koşullar ise habitusu oluşturmaktadır.

Son söz olarak, lunaparklar bir alan üzerine kurulan, içerisinde farklı sermayelerin ve dolayısıyla farklı çıkarılara sahip oyuncuların bulunduğu, bu oyuncuların habitusları ile şekillenen ve oyunun kurallarının önceden belirlenmiş olduğu eğlence mekânlarıdır. Oyuncular lunapark alanına girdiğinde bu alandaki kuralları kabul eder ve oyunu oynamaya değer olarak görürse oyuna katılır. Lunapark oyununa dahil olduktan sonra bireyin burada edindiği pratikler ve davranış kalıpları ise onların habituslarını oluşturur.

KAYNAKÇA

- Aktaş, E. (2003). Avrupa'daki Eğlence Parklarında Mekânların Biçimlenişi ve Sirkülasyon İlişkileri Üzerine Bir Araştırma. (*Basilmamış yüksek lisans tezi*). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Baltacı, A. (2018). Habitus: Dini İnanç Habitusunun Oluşumu Üzerine Kavramsal Bir İnceleme, *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5 (2):1-24.
- Başdaner, O. (2018). Turizm Alanının Sosyolojik ve Kurumsal İnşası İçin Bir Taslak (*Basilmamış yüksek lisans tezi*). Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Benson, R. (1998). Field Theory in Comparative Context: A New Paradigm for Media Studies, *Theory and Society*, 28: 463-498.
- Bianchi, R. V. (2009). The Critical Turn in Tourism Studies: A Radical Critique, *Tourism Geographies*, 11 (4): 484-504.

- Bolat, D. (2014). Pierre Bourdieu. İçinde; M. Tuna (Editör), *Sosyolojiye Giriş* (ss.97-99). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Bourdieu, P. (1989). Social Space and Symbolic Power, *Sociological Theory*, 7 (1): 14-25.
- Bourdieu, P. (1995). *Pratik Nedenler*. (eviren: Hulya Tufan). İstanbul: Kesit Yayıncılık.
- Bourdieu, P. (1997). Toplumbilim Sorunları. (eviren: Işık Erguden). İstanbul: Kesit Yayıncılık.
- Bourdieu, P. (2006). *Pratik Nedenler: Eylem Kuramı zerine*. (eviren: Hulya Uğur Tanrıöver). İstanbul: Hil Yayın.
- Bourdieu, P. ve Wacquant, L. J.D. (2003). *Düşünümsel Bir Antropoloji için Cevaplar*. (eviren: Nazlı kten). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Braksiek, R.J. ve Roberts, D.J. (2002). Amusement Park Injuries and Deaths, *Annals of Emergency Medicine*, 39 (1): 65-72.
- Eliuz, . ve Bayraktar, B. (2016). Değilleme Kurgusu Bu Böyledir yksnde Labirentleşen Lunapark, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9 (44): 58-65.
- Fromm, Erich (2012). *The Sane Society*. İngiltere: Routledge.
- Gottdiener, M. (1982). Disneyland: A Utopian Urban Space, *Urban Life*, 11 (2): 139-162.
- Grgn Baran, A. ve zsz, C. (2013). Pratik, Kltr, Sermaye, Habitus ve Alan Teorileriyle Pierre Bourdieu Sosyolojisi. İçinde; *Sosyolojide Yakın Dönem Gelişmeler*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını No:2881, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1838.
- İlic, D.T. (2015). Pierre Bourdieu ve Televizyon Alanı: Türkiye'deki Anaakım Televizyon Haberciliğinde Bir Saha Araştırması, *Selçuk İletişim Dergisi*, 8 (4): 321-340.
- Kaplan. M. ve Yardımcıoğlu, M. (2018). Alan, Habitus ve Sermaye Kavramları ile Pierre Bourdieu, *Social Science Studies Journal*, 4 (14): 614-623.
- Kruczek, Z. (2011). Amusement Parks As Flagship Tourist Attractions. Development and Globalization, *Economic Review of Tourism. Faculty of Economics, Matej Bela University*, 3: 156-163.
- Küçükoğlu, .B. (2019). Lunaparklarda Oyunsallık zerine Bir İnceleme: Ankara-Gençlik Parkı rneği (*Basılmamış yüksek lisans tezi*). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Lukas, S. A., (1998). Signal 3: Ethnographic Experiences in the American Theme Park Industry (*Basılmamış doktora tezi*). Rice University Graduate Electronic Theses and Dissertations.
- Mohun, P.A. (2001). Designed for Thrills and Safety: Amusement Parks and the Commodification of Risk, *Journal of Design History*, 14 (4): 291-306.
- Peillon, M. (1998). *Bourdieu's Field and the Sociology of Welfare*. Büyük Britanya: Cambridge University Press.
- Pilavcı, G. (2014). "Oyun" Kavramı ve Mimari Tasarıma Katıtđı Farklı Boyutlar: Oyun Alanları ve Oyun Meknları zerine Bir İnceleme (*basılmamış yüksek lisans tezi*). İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Reay, D. (2004). Its all Becoming a Habitus: Beyond the Habitual Use of Habitus in Educational Research, *British Journal of Sociology of Education*, 25 (4): 431-444.
- Sormaz, F. (2010). Çocukluk İmgesi, Oyun ve Oyuncak: Sosyo-Kültürel Bir Analiz (*basılmamış yüksek lisans tezi*). Kütahya. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tellan, D. (2016). Mekn, Eğlence ve Popler Kltr İlişisini Değerlendirmek, *TRT Akдеми Dergisi*, 1 (1): 136-153.
- Teoman, A. (2017). Lunapark: Fuarın Gl, Kent Konak Dergisi, 32: 14-21. http://www.konak.bel.tr/files/knk-32pdf_14-08-2017_08-48-24.pdf, Erişim tarihi: 25.04.2020.
- Tuna, M. (2018). *Turizm Sosyolojisi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2606, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1574.
- Wood, J. ve z, B.N. (2017). The Turkish Amusement Park: Modernity, Identity and Cultural Change in the Early Republic. İçinde; J.Wood (Editör), *The Amusement Park: History, Culture and the Heritage of Pleasure* (ss. 98-119). New York: Routledge
- Yüce, E. (2007). Simgesel Sekinlikler ve Habitus: Hürriyet Gazetesi'nde Köşe Yazarlığı (*Basılmamış yüksek lisans tezi*). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yüksel, T. (2012). Eğlencenin Başlangıcı: Lunapark Tarihi, *Sev Junior Dergisi*, 1(1): 72-75.

Lunaparkların "Pierre Bourdieu Sosyolojisi" Üzerinden Değerlendirilmesi

Meryem AKOĞLAN KOZAK

Ege Üniversitesi İşletme Fakültesi Aydın Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu'ndan mezun oldu (1980). Çukurova Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu'nda akademik hayata başladı (1987). Yüksek lisans derecesini Hacettepe Üniversitesi Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalı'ndan (1991), doktora derecesini ise Gazi Üniversitesi Turizm İşletmeciliği Eğitimi Ana Bilim Dalı'ndan aldı (1996). Doçentlik unvanını, Turizm Bilim Dalı'ndan aldı (1999). Profesörlüğe atandı (2005). Anadolu Üniversitesi'nde görev yapmaktadır (1993-). Anadolu Üniversitesi'nde önce Meslek Yüksekokulu'nda, sonrasında Turizm ve Otel İşletmeciliği Yüksek Okulu'nda görev yaptı. Ardından İşletme Fakültesi Konaklama İşletmeciliği Bölümü'nde göreve başladı (2011-). Kat Hizmetleri Yönetimi, İnsan Kaynakları Yönetimi, Genel Turizm, Otel Yönetimi, Turizmde Etik, Özel İlgi Turizmi gibi konularda çok sayıda kitabın yazarı olup, on kitabın da editörüdür. Ayrıca, alanında çok sayıda makalesi ve bildirisi bulunmaktadır.

Yeşim ARABOĞA

Mersin Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu'ndan mezun oldu. 2018 yılında, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalından, Bitlis İlinin Turizm Potansiyeli konulu tezi ile yüksek lisans derecesini aldı. Kütahya Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Turizm ve Seyahat Hizmetleri Bölümünde öğretim görevlisi olarak göreve başladı (2019). Halen bu üniversitede görev yapmaktadır. Ayrıca, Anadolu Üniversitesi, Turizm İşletmeciliği ABD'nde doktora çalışmalarına devam etmektedir.